

Kuninkaantie IV: Håkansbölen kartanon Assi

Opettajan materiaali

Kuninkaantie IV: Håkansbölen kartanon Assi -peli tutustuttaa pelaajat Vantaan kulttuuriympäristöön ja historiaan. Peli sijoittuu Hakunilassa sijaitsevan Håkansbölen kartanon pihapiiriin ja syventyy erityisesti kartanon värikkääseen historiaan ja siellä asuneiden henkilöiden tarinoihin. Peli sisältää historiaan liittyvää faktatietoa, oikeiden sekä fiktiivisten tapahtumien kuvailua sekä kulttuuriperinnön pohdiskeluun innostavaa materiaalia.

Pelin materiaali koostuu videoista, teksteistä, tehtävistä ja kuvista. Pelin päähenkilönä seikkailee pohjanlepakko Assi.

Opettajan materiaali sisältää otteita pelin sisällöstä sekä lisää pelin teemoihin liittyvää tietoa. Materiaali on kerätty opettajille pelin aiheiden jatkokäsittelyn tueksi oppitunnille sen jälkeen, kun oppilaat ovat pelanneet peliä. Materiaalia voi antaa myös suoraan oppilaille lisälukemiseksi.

Huomioithan, että ryhmät ovat pelin aikana tutustuneet vaihtelevasti pelin sisältämään materiaaliin, riippuen kunkin peliryhmän suorittamien rastien määrästä ja järjestyksestä.

Pelin on luonut Visia GameFactory yhteistyössä Vantaan kaupunginmuseon kanssa. Peli on osa neljän pelin Kuninkaantie -pelisarjaa. Lisätietoa peleistä:

<https://sivistysvantaa.fi/vantaankulttuuriymparistolinjaukset/artikkelit/tulemukaan/opetusmateriaalit.html>

Sisällysluettelo:

Mistä kaikki alkoi	2
1600-luku	2
1700-luku	3
1800-luku	4
1900-luku	7

Mistä kaikki alkoi

Håkansbölen kartanon asukkaat

Håkansbölen kartanon historia alkoi satoja vuosia sitten. Ei tämä kartano kuitenkaan aina ole ollut tällainen iso komistus, vaan alunperin tässä oli vain muutama pieni vetoisa mökki, joissa asusti köyhiä talonpoikia.

Katso video <https://youtu.be/PfMdp-BKxz4> ja avaa rasti kirjoittamalla avauskoodi laatikkoon. Minne Assi-lepakon "jotkut serkut" lähtevät talveksi...? Vastaus: etelään

Håkansbölen kartanon historia ulottuu yli viidensadan vuoden päähän. Yksi Sotungin kylältä lähteneistä, Håkansbölen kartanon alueelle 1500-luvulla asettuneista uudisraivaajista oli Håkan Jönsson, jonka mukaan Håkansböle sai mahdollisesti nimensä.

Pelissä seikkaileva Assi on pohjanlepakko. Pohjanlepakko on maailman pohjoisin lepakkolaji. Suomessa on havaittu yhteensä 13 lepakkolajia, joista kahdeksan on tavattu talvehtivan Suomessa. Kaikki Suomen lepakot ovat hyönteissyöjiä ja suosivat saalistusmaastoinaan metsäisiä ja kulttuurivaikutteisia, eli ihmisen muokkaamia, alueita. Håkansbölen kartanotila tarjoaa lepakoille lepopaikkoja suurissa lehtipuissa ja rakennuksissa sekä hyvät hyönteissaalistuspaikat veden äärellä.

1600-luku

Herra Lyijyluoti

Håkansbölen kyläpahasesta kehittyi hieno kartanotila, jonka yli 20 vuotta ratsusotilaana raatanut Elias Botvedsson peri itselleen.

Kiitoksena pitkästä sotapalveluksesta kuningatar antoi Eliaksen kartanotilalle rälssioikeuden, eli oikeuden olla maksamatta tilasta veroja. Elias myös aateloitiin ja hän otti uudeksi sukunimekseen Blylod eli Lyijyluoti.

Blylodin velkaantuneet perilliset menettivät Håkansbölen kartanon 40 vuotta hänen kuolemansa jälkeen.

Katso video <https://youtu.be/JAoEys9WFy0> ja selvitä, missä voi tarinan mukaan kuulla edelleen ratsumestari Blylodin huudon. Vastaus: kellarissa

Hakkaa päälle!

Hakkapeliitat olivat Ruotsin sotaväessä erityisesti kolmikymmenvuotisessa sodassa palvelleita suomalaisia ratsusotilaita. Hakkapeliitta-nimitys juontaa juurensa "Hakkaa päälle!" -sotahuutoon.

*Kartanoherra Blylod oli hakkapeliitta ja ratsuväensä kapteeni. Kartanon ja lammen välissä kulkeva tie on saanut nimensä Blylodin sotilasarvonimen mukaan. **Selvitä havainnoimalla, mikä Blylod oli sotilasarvoltaan?** Vastaus: ratsumestari*

Elias Blylodin elämä ei varmasti ollut helppo, elihän hän vuosikymmenet sotilaana. Kun Ruotsi irtautui 30-vuotisesta sodasta, pääsi hän palaamaan kotiin. Eliaksen aatelinimi Blylod tarkoittaa suomeksi lyijyluotia: tuon ajan aseiden luodit olivat lyijykuulia. Blylodin pojat menettivät kartanon tiluksineen velkojille.

1700-luku

Johan on yrittäjä!

Johan Sederholm syntyi vaatimattomaan perheeseen, kävi koulunsa ja aloitti työt kauppa-apulaisena. 26-vuotiaana hän perusti ensimmäisen oman liikkeensä.

Johan oli kova bisnesmies. Hän muun muassa hankki omistukseensa velkaantuneita maatiloja, joista osa oli veronmaksusta vapautettuja rälssitiloja. Tällainen oli myös Håkansbölen kartanotila, jonka Sederholm osti itselleen vuonna 1760.

Katso video <https://youtu.be/cE2Um4wKMeA> ja vastaa kysymykseen, millä sanalla talonpoikia tai säädyttömiä usein kutsuttiin tuohon aikaan? Vastaus:rahvas

Kuninkaan vierailu

1700-luvulla tästä ihan läheltä kulkevalla Kuninkaantiellä liikkui virkamiehiä, maantierosvoja, talonpoikia – ja itse kuningas Kustaa III!

Håkansbölen silloisella isännällä, liikemies Johan Sederholmilla oli kunnia tarjota kuninkaalle ulkoilmapäivällinen. Myöhemmin Johan rakennutti tänne lammen rantaan erikoisen 8-kulmaisen huvimajan kuninkaan vierailun muistoksi.

Katso video <https://youtu.be/PeaZDLMxnul> ja selvitä, millä nimellä tämä erikoinen rakennus tunnetaan nykyään? Vastaus: mutteritalo

Nykykielessä sanaa rahvas käytetään useimmiten kuvaamaan "tavallista kansaa". Aiemmin

sanalla viitattiin väestön köyhimpiin, alaluokkaan tai säädyttömiin. Säädyttömät eivät kuuluneet mihinkään neljästä säädyistä, jotka olivat aateli, papisto, porvaristo ja talonpojat. Myöhemmin myös talonpoikia on kutsuttu rahvaaksi.

Johan Sederholm (1722-1805) oli merkittävä helsinkiläinen kauppias, laivanvarustaja ja tehtailija. Sederholm hankki omistukseensa velkaantuneita maatiloja, kehitti niitä ja saattoi sen jälkeen myydä tilan hyvällä voitolla. Ruotsin kuningasperheen suosioon hän pääsi järjestelemällä Viaporin, eli Suomenlinnan työmaan hankintoja ja rahoitusta.

Sederholm rakennutti mutterin muotoisen huvimajan kartanon lähelle, lammen rantaan. Se on myöhemmin rakennettu uudelleen kaksikerroksiseksi ja asuttavaksi. Nykyisin mutteritalo on yksityisomistuksessa.

Vastoin Assin videolla kertomaa oikea kuninkaan ruokailupaikka ei sijaitse juuri lammen rannassa, vaan hiukan edempänä.

Kuvassa Mutteritalo vuonna 1955. Lähde:

<https://vantaankaupunginmuseo.finna.fi/Cover/Show?id=vantaa.kuva%3A848%3A34488&index=0&size=large>

1800-luku

Munsterhjelmien romanttinen puutarha

1800-luvulla Håkansbölen kartanotilan osti Anders Lorentz Munsterhjelm. Munsterhjelmien aikaan kartanon hienosta puutarhasta löytyi vanha kasvimaa, uudempi kasvitarha ja hedelmäpuita.

Katso video <https://youtu.be/x1NtxOjcDQM> ja selvitä, **mitä jalopuita** Munsterjelmit istututtivat portilta kartanolle johtavan kävelytien varteen? Tämä puulajike on rastin avauskoodi. Vastaus: tammi

Munsterhjelmien suurperhe

1800-luvulla kartanotilan osti Anders Lorentz Munsterhjelm ja muutti sinne perheensä ja palvelusväkensä kanssa. Kartanon rakennusten lisäksi Munsterhjelm sai osana kauppaa muun muassa 33 lehmää, 9 työhevosta ja tynnyreittäin viljelykasvien siemeniä.

Munsterhjelmien uusperheeseen kuului aiemmin leskeksi jääneet Anders Lorentz ja hänen uusi vaimonsa kreivitär Fredrika Lovisa lastensa kanssa.

Päättele kuinka monta lasta Munsterhjelmien perheessä oli yhteensä: Anders Lorentzillä oli lapsia kaksi vähemmän kuin mitä kauppaan kuului työhevosta, Fredrika Lovisalla oli kaksi lasta vähemmän kuin Anders Lorentzillä. Vastaus: 12

Munsterhjelmien aikaan alkoi kartanolla kukoistuskauti. Puutarhaa kehitettiin ja Munsterhjelmit myös rakennuttivat uuden päärakennuksen 1840-luvulla.

Anders Lorentz Munsterhjelm oli paitsi kartanonherra myös teollisuuden edelläkävijä. Hän osti myllyn Tikkurilasta ja perusti sen viereen pellavansiemenpuristamon, josta kasvoi Tikkurila Oyj, yksi johtavista maaliialan yrityksistä Pohjois- ja Itä-Euroopassa.

Piirroskuvassa kuvitteellinen Munsterhjelmien perhepotretti.

Itsenäisyysaktivisti Konni Zilliacus

1800-luvun loppupuolella Håkansbölen kartanotilan osti Konrad Viktor Zilliacus, tuttavallisemmin Konni. Konni matkusti paljon maailmalla toimien muun muassa uutisreportterina. Konni oli myös itsenäisyysaktivisti, jonka vallankumouksellisista puheista ja puuhista kaikki eivät pitäneet.

*Konnin reissatessa maailmalla kartanosta huolehti hänen vaimonsa, kreivitär Munsterhjelmin tytär. Kuuntele video <https://youtu.be/1r2rmioKK5M> ja selvitä, **mitä Konni suunnitteli?***

Anders Lorentz myi kartanotilan Konrad Viktor "Konni" Zilliacukselle, joka oli naimisissa Munsterhjelmien uusperheen tyttären kanssa. Konni oli naimisiin mennessään vain 23-vuotias ja hänen vaimonsa Lovisa Fredrika Adelaide Konnia 11 vuotta vanhempi, mikä herätti keskustelua seurapiireissä. Konni oli itsenäisyysaktivisti, seikkailija-kirjailija ja hevospies, joka lopulta jätti vaimonsa ja muutti Amerikkaan.

Potut, lantut ja turnipsit

Konni Zilliacus, joka hetken aikaa isännöi kartanoa 1800-luvun loppupuolella, myi kartanotilan eteenpäin kenraali Oscar Andelinille. Sotilasuransa päättänyt kenraali halusi vuorostaan keskittyä maanviljelyyn.

Katso video <https://youtu.be/JjnokpYvqx8> ja selvitä, millä toisella nimellä turnipsi tunnetaan? Turnipsin toinen nimitys on rastin avauskoodi. Vastaus: rehunauris

Oscar Andelinin ostaessa kartanotilan tuli kartanon emännäksi hänen vaimonsa Aline Andelin, joka myös oli Munsterhjelmin sukua. Andelinit myivät kartanon vuonna 1905 pankkivirkailija Arvid Sanmarkille. Kuitenkin edelleen kartanolla säilyi sukuyhteys Munsterhjelmin uusperheeseen, sillä Arvidin vaimo Emilia, "Lilli", oli Anders Lorentz Munsterhjelmin vaimon tyttärentyttären tytär.

1900-luku

Makoisia talviunia

Sanmarkien perhe palvelusväkineen muutti kartanoon uuden kartanon päärakennuksen valmistuttua 1900-luvun alussa. Isäntä Arvidilla ja emäntä Emilialla, "Lillillä", oli neljä lasta.

Sanmarkien suku asutti Håkansbölen kartanoa pitkään, kunnes kartano lopulta myytiin Vantaan kaupungille.

Katso video https://youtu.be/43Ue12Az_eY ja selvitä, minä vuonna kartano siirtyi Sanmarkeilta Vantaan kaupungin omistukseen?

Vihje: Nykyään Vantaan kaupunki vastaa kartanon rakennusten ja kartanon puistoalueen kunnosta. Puiston kunnostus saatiin valmiiksi vuonna 2011, eli 6 vuotta sen jälkeen, kun Vantaan kaupunki oli ostanut kartanotilan. Vastaus: 2005

Kuvassa Arvid ja Lilli Sanmarkin lapset Carl, Emelie, Beata-Sophie ja Per Kasten.

Lähde: <https://vantaankaupunginmuseo.finna.fi/Record/vantaa.kuva:992:450>

Jugendajan helmi

Kartanon nykyinen päärakennus on hiukan yli sata vuotta vanha. Rakennus huonekaluineen on jugendtyyliä, ja sen suunnitteli kuuluisa arkkitehti Armas Lindgren.

Päärakennusta ja muita pihan rakennuksia ja kartanonpuistoa on viime vuosina kunnostettu, ja kunnostustyöt jatkuvat edelleen. Minkä muun pienemmän rakennuksen Armas Lindgren suunnitteli kartanon ja lasten leikkimökin lisäksi?

Katso video <https://youtu.be/yfeRRgbtJc0> ja selvitä, minkä muun pienemmän rakennuksen Armas Lindgren suunnitteli kartanon ja lasten leikkimökin lisäksi? Vastaus: koirankoppi

Uuden kartanon päärakennuksen rakennustyöt aloitettiin vuonna 1905, minkä vuoksi tuo vuosiluku on kirjattu rakennuksen pääoven yläpuolelle. Ensimmäiset asukkaat, eli Sanmarkin perhe, muuttivat kartanon uuteen päärakennukseen kuitenkin vasta 1908.

Vantaan kaupunki osti kartanon Sanmarkin perikunnalta vuonna 2005, minkä jälkeen kunnostettiin ensin puutarha ja sitten rakennukset. Kartanon päärakennuksen ja joidenkin ulkorakennusten kunnostus on kesken (tilanne talvella 2020).

Kartanon päärakennus on jugendtyyliä edustava kokonaistaideteos, johon kuuluu rakennus huonekaluineen. Jugendtyylille ominaisesti rakennuksessa on paljon värikkäitä pintoja, paljon ikkunoita sekä aika villejäkin ratkaisuja.

Rakkaalla tilanhoitajalla on monta nimeä

Ison kartanotilan hoitamisessa riitti työtä. Maataloustöiden työnjohtajana toimi tilanhoitaja.

Oli pidettävä kirjaa lypsetyistä maitolitroista ja palvelusväen palkoista, oli valvottava lehmien vasikointia, käännettävä pellot, kylvettävä siemenet ja kerättävä sato, pidettävä huolta eläimistä ja paljon muuta.

Ratkaise tehtävä selvittääksesi, millä toisella nimellä tilanhoitajaa kutsuttiin? Vastaus: pehtoori.

Häkansbölen kartanon pehtoori asui pihapiirin keltaisessa rakennuksessa, jossa pidetään nykyisin kahvilaa. Pehtoori oli tärkeä isännän luottomies ja palvelusväen johtaja.

Materiaalin lähteenä käytetty muun muassa Kartanon kummit ry:n keräämiä tietoja (<https://kotiseudut.fi/kartanonkummit/kartano>) sekä Elina Riksmanin kirjoittamaa kirjaa Håkansbölen kartanossa.